

SCOLA ROMÂNĂ.

Revistă pedagogică

pentru interesele institutelor de învățământ la Români și pentru organele lor

Edată și redigeată de

VASILE PETRI.

Ese în 8, 18 și 28 a fiecărei luni, în numere de câte o cöldă, și va costa 1 e anul întreg 4 fl. pe o jumătate 2 fl, pe un pătrar 1 fl v. a. Pentru România 5 fl. v. a.

Năsăud, 18 Martie v. 1891.

Prenumeratiunile și corespondențele sunt a se adresa la Redacțiunea „Scolei Române” în Năsăud (Naszód.) Pentru înseșiuni câte 5 cr. de șir și timbru.

Proiectul de lege pentru grădinile și asilele de copii în casa magnaților.

(Continuare.)

Vorbirea Esceleției Sale I. P. Domn Metropolit Dr. Ioan Vancea.

Esceleția Vóstră d.-le președinte! Ilustră casă a magnaților.

Fiindcă proiectul de lege, care se află astăzi pe tapet și care are de scop introducerea instituțiunii asilelor de copii, dacă-i considerăm extensiunea terenului se de activitate, este de o mare însemnătate, ér dacă-i considerăm modul, cum are se se executeze, este de nu mică importanță: eü aflu acest proiect de lege în totalitatea sa de un astfel de obiect, care nu numai merită, ci chiar pretinde, se fie considerat din tóte punctele de vedere, și în singuraticile s'ale referințe se fie discutat cum se cuvine.

Din acest motiv și eü voesc se vorbesc despre proiectul de lege din cestiune, și acésta voesc se o fac fără nici un prejudiciu și fără cea mai mică preocupare și singur numai pentru ca adevérul obiectiv cu privire la acest proiect de lege se ese cât mai bine la ivélă.

Ilustră casă a magnaților!

Pentru ca instituțiunea asilelor de copii se-și pótă începe lucrarea, este avisată din natura sa a pătrunde înainte de tóte în sanctuarul familiilor respective și a se a mesteca în relațiunea naturală și fórte intimă, ce există între părinți și pruncii lor. Prin acésta însé instituțiunea asilelor de copii nu numai nu respectéză cum se cuvine dreptul exclusiv al părinților, ce li-la dat insu-și Dumneđeü față cu pruncii lor proprii, ci voesc chiar se-și exerciteze acest drept cu desconsi-

derarea celor mai delicate simțeminte ale părinților; ceea-ce dacă faptice se întéplă, instituțiunea asilelor de copii va deștepta în măsură mare susceptibilitatea naturală a multor părinți, și va provoca și amărițiunea îndreptătită a acelora. Acésta însă pentru iviolabilitatea sfințeniei dreptului natural, pentru scutirea libertății de conștiință și pentru liniștea spiritelor trebuie se se evite sub tóte împregiurările, dar' cu deosebire în țilele nóstre trebuie se se țină cât se póte mai departe de noi.

Mai departe acésta instituțiune, ca se-și pótă ajunge scopul seü, pretinde, ca pruncii încă înainte de ce s'ar fi cunoscut, cum se cade și în mod consciü cu părinții lor, și înainte de ce s'ar fi desvoltat în mod firesc și s'ar fi întărit deplin în delicatele lor simțeminte fiesci și în iubirea și alipirea lor față cu părinții lor proprii, — se fie luați în etatea cea mai fragedă din brațele părinților iubitori și se fie depărtați înainte de timp din cercul plăcut familiar, fără ca părinții se fie orientați în măsură pretinsă de raportul natural și fórte intim și de interesul viü cel aü față cu pruncii lor, că óre acesti prunci la ce fel de influențe vor fi supuși, și fără ca părinții se scie cu siguritate, că óre pe ce mâni vor fi dați iubiții lor prunci nevinovați; că-cí eí numai aceea o pot scí fără îndoélă, că conducătorii și crescătórele pruncilor pășesc pe cariera lor nu atât din simț de chemare, cât mai virtos din îndemn, ca se-și câstige pânea de tóte țilele.

Aprețiarea deplină a acestor împregiurări, după părerea mea, pretinde în mod deosebit, ca ridicarea asilelor de copii se nu fie obligátore,

ci numai facultativă, și numai față cu aceia se se pună în praxă, care ar pofti-o pentru pruncii lor proprii, deore-ce numai în casurile aceste ar rămâne nevătămăta libertatea de conștiință și neatins respectul datorit convingerii curate, și numai față cu aceia sar' pute' dice: »Volenti non fit injuria.«

Apoi nu trebuie să se trecă cu vederea nici acea eventualitate, că în inimele pruncilor obligați la frecventarea asilelor de copii, prin deslipirea lor așa de timpurie dela sinul părintesc, chiar și cele mai delicate simțeminte fiesci față cu părinții proprii încetul cu încetul se pot slăbi foarte tare, ba se pot chiar și timpî cu totul; ceea ce trebuie să se cumpenască cu totă serioșitatea, că-cî acele simțeminte forméză basa pietății față cu D.-șeu, care pietate numai în cercul familiar și cu conlucrarea acestuia se pôte desvolta. Tot acele simțeminte forméză și basa iubirii deapropelui și sunt de comun isvorul, din care se derivă iubirea de patrie, ce numai mai târziu se deștăptă.

Nici să nu-și închipuască cineva, că este deajuns, dacă astfel de simțeminte nobile se vor accentua din când în când și în asilul de copii, și pôte cu îngrijire le vor și picura în mințile pruncilor; că-cî aceea ce pruncii vor auzi în respectul acesta în institutul amintit, tocmai fiindcă lucră numai asupra interesului ei, în genere vorbind, o vor considera numai de un lucru de toate zilele și de nisce cunoștințe teoretice câștigate de comun din auz, și nici de cum de un product al simțemintelor lor delicate, inspirate și nutrite de o inimă simțitoare.

Că pruncii astfel vor considera simțemintele amintite, se vede mai virtos de acolo, că pentru dinșii numai sinul matern și casa părintescă este de comun nutritorea și crescătorea iubirii, unde tot ce aud și ved pruncuții nevinovați, aceea o și îmbrățișeză de comun cu iubire ferbinte și o primesc ușor în inimele lor vișie; precând din contră în cercul auctorității și precum am pute' dice, în scôla silei condimentată cu jocuri precum vor fi și asilele de copii, înțelesul pruncilor lucră numai sub presiunea spaimei și a temerii; ér' inima lor arare-orî se va simți scutită de impresiuni neplăcute.

Ce vom dice însă, dacă vom considera natura lor foarte diferit al pruncilor, însușirile lor individuale și facultățile lor spirituale? Aceste toate pretind, ca crescătorele în etatea cea fragedă a pruncilor să le aibă pe toate în vedere, dacă voesc să se ajungă scopul creșterii începătoare. Astfel stând lucrul, eă întreb, că ore cum se va pute' extinde atențiunea crescătorei la toate acele însu-

șiri diferite, și cum se vor pute' provede așa de nenumărate lipse trupesci, care în tot minutul se ivesc la o ceta întregă de pruncuți, cari pot fi la un loc câte 40, 60 și chiar și mai mulți sub mâna numai a unei singure orî cel mai mult două conducătore s'au îngrijitoare? Acesta după părerea mea este cu nepotință!

Temerile de astfel de greutate încă se mai înmulțesc, dacă luăm în considerațiune și împregiurarea aceea, că într'un asil cercetat de prunci de diferite naționalități și confesiuni crescătorea trebuie, după natura lucrului, să fie cu atențiune și la deosebirea de naționalitate și confesiune a respectivilor prunci, precum și la pretențiunile îndreptățite, ce pe basa acestei deosebiri și în legătură cu scopul asilelor de copii și-le forméză părinții pruncilor. Acesta încă este o problemă foarte grea, ca să nu dicem cu nepotință de resolat din partea unei singure orî chiar alor două crescătore! Și totuși dacă acesta nu se va întâmpla, atunci tot mai mult se va potența amărăciunea întemeiată a respectivilor părinți, care i-și iubesc naționalitatea, și în măsura cuvenită i-și cultivă și își prețuiesc foarte tare și confesionalitatea proprie.

Neplăcerile aceste nu se pot evita nici decum prin aceea, că în asil nici nu se vor aminti macar învățăturile religioșe, riturile și funcțiunile bisericesci ale singuraticelor confesiuni, deore-ce cu procedura acesta amărăciunea încă și mai tare va cresce nu numai în respectiva biserică, care o astfel de procedură nici decum nu o pôte aproba din cauza, că ea află principiile fundamentale ale creșterii prime în accentuarea bună-tății lui Dumnezeu, ér' începutul înțelepțiunii îl recunoșce în frica Domnului, ci îngrijirile vor cresce și în sufletele părinților temetori de Dumnezeu și în inimele viș simțitoare ale lor, fiindcă densii ved, că iubiții lor prunci se desvôltă și se cresc dela început într'un astfel de spirit, care din punct de vedere religios nici nu e cald, nici nu e rece, ci că aceia încă din etatea cea mai fragedă, în loc să-și începă creșterea într'o direcțiune religioșă-morală determinată, sunt conduși treptat la indiferentism religios, neluându-se în considerațiune că în viața omenescă experiențele și suvenirile vieții din copilărie sunt cele mai durabile, așa încât direcțiunea, în care a fost crescut omul la început, aceea rămâne de comun și mai târziu, și de aceea omul, care în copilărie a fost crescut în indiferentism religios, rămâne indiferent și după aceea fără ca să-i pese, că o astfel de direcțiune nu pôte fi nici spre binele adevărat al bisericii și al statului, nici în avantajul societății omenesci, ér' între poporă

creștine nici-odată nu p^ote servi nici spre m^{an}-tuirea singuraticilor.

Astfel de eventualități, dacă se ia^u în considerațiune, poftesc în mod imperativ, ca asilele de copii, dacă în adev^{er} se vor înființa, s^e aibă preste tot un caracter confesional și s^e se lase sub inspecțiunea și conducerea respectivelor biserici, pentru ca pe calea ac^{es}ta prunciⁱ încă din etatea cea mai fragedă s^e capete o dezvoltare și creștere religioasă-morală în spirit creștin, și încă în limba lor maternă pricepută și cunoscută deja de dⁱⁿșii; ceea ce dacă nu se va întâmpla, nu numai naționalitățile nemagari se vor ved^e pe sine amenințate în condițiunea lor de existență, ci și bisericile acele, a căror limbă este limba respectivelor naționalități, precum este la noi limba română, vor fi amenințate în bazele existenței lor; ceea ce nu va servi spre liniștirea spiritelor celor interesate, nici nu se va da dovadă despre respectarea obligată și susținerea intactă a legii de naționalități. Afară de aceea numai prelângă folosirea limbii materne se p^ote spera cu siguranță, că timpul și lucrul întrebuițat cu creșterea pruncilor, se va put^e apropia de scopul prefapt și așteptat de părinții respectivi.

Asilele de copii nici din punct de vedere igienic nu sunt mai presus de orⁱ-ce excepțiune, fiind că acele ușor pot deveni propagat^ore de morburⁱ lipicioase chiar și în cazul acela, când numai un singur prunc infectat pe neobservate de un astfel de morb s'ar' presinta între ceialalți prunci. Prin ac^{es}ta asilele de copii din punct de vedere igienic ar produce tocmai contrarul la aceea ce se intenționează s^e se obțină în ac^{es}ta privință.

Ilustră casă a magnaților!

Nu sufer^e îndoelă, că la înființarea asilelor proiectate de copii se vor recere spese mari, dar' nici aceea nu se p^ote trage la îndoelă, că de present mai că ne lipsesc baniⁱ de lipsă la acoperirea acelor spese, ceea ce și de acolo se p^ote ved^e, că acoperirea acestor spese se intenționează a se asigura prin aceea, că se aruncă asupra poporului o dare nouă de 3% după darea directă. Dar' ore este tot așa de ușoră încassarea acestei dări nou^e, precum este de simplă dem^osurarea ei? După părerea mea între actualele stări materiale generale și av^{en}d în vedere, că poporul contribuabil este stors în gradul cel mai mare prin o mulțime de specii de dări existente, tare se p^ote trage la îndoelă, că darea cea nouă se va put^e încassa fără de greutate.

La ac^{es}tă presupunere tristă, dar' nu neîntemeiată, ne oferesce motive mai multe, decât câte s'ar' recere, și sărăcirea poporului cunoscută de toți, care crește din și în și.

Raporturile amintite de avere ar apăr^e în col^ore și mai întunecată, dacă pe basa întem^{pl}ărilor de t^ote zilele s'ar' aminti acele casurⁱ, care, durere, și la noi le vedem ivindu-s^e cu mulți cetățeni, care voind s^e se scape de greutatea sarcinilor amar simțite, își părăsesc căsuțele lor și luându-și rămas bun dela patria care i-a născut, emigr^eză în străinătate, pentru ca cercând și aflând o patrie nouă și mai bună în vre-un ținut al globului pământesc, s^e se p^otă și dⁱⁿsii ferici.

Aceste sunt astfel de fapte, care spre cea mai ad^{en}că durere de inimă a fie-căruⁱ patriot cugetător nu se pot trage la îndoelă, și care dacă odată există în realitate, atunci chiar și trecându-se cu vederea alte considerațiuni, este cu neputință s^e nu luăm la inimă starea apăsată a bietului popor contribuabil, deoparte și pentru aceea, că între atari raporturi și stări materiale scade capacitatea de a produce a patriei noastre și se micșorează și puterea ei de apărare din an în an în măsură tot mai mare, deși vechiul proverb dice: »multitudo populi fortitudo imperii,« ér' de altă parte pentru că înmulțirea sarcinilor și speciilor de dări existente cu o nouă sarcină și soi^u de dare va face stările materiale mai sus amintite încă și mai nesuportabile.

Cât de grele sunt preste tot sarcinile dărilor de până acum, se ved^e și de acolo, că poporul contribuabil mai cu s^emă în Transilvania, abia î-și p^ote susține școl^ele existente de până acum decum s^e mai fie în stare de a înființa și instrua după recerință încă și o altă specie de școl^e, cum ar fi și asilele de copii.

Aceste fapte de mare importanță pretind imperativ, precum orⁱ-cine p^ote pricepe, ca poporul contribuabil s^e fie cruțat de soiul acesta de dare pus în prospect prin înființarea asilelor de copii, și introducerea acestei dări s^e fie lăsată la o parte cu totul, ér' înființarea asilelor s^e se lase în grija acelor, care dispun de puteri materiale pentru a înființa atari asile, și voesc s^e le și înființeze.

E^u mărturisesc sincer, că din parte-mⁱ mai bine aș vr^e s^e ved^e pop^orele iubitei noastre patrii îndestulite și fericite prelângă o cultură comunicată după un sistem mai simplu de instrucțiune și educațiune, decât ca prin înmulțirea unor instituțiuni nou^e culturale foarte costisitoare, dar' nu neapărat de lipsă, s^e le ved^e, fie și numai în închipuirea mea, încovoiindu-se de nisce stări materiale încă și mai nesuportabile și critice.

Din aceste motive desfășurate până acum proiectul de lege de pe tapet, așa precum se află înaintea noastră, nu-l pot primⁱ de basă a desbaterii speciale.

Adunarea generală a reuniunii învățătoresci „Mariana.”

I.

Domnule redactor!

Ai luat parte în personă, din început până în fine, la adunarea generală a reuniunii »Mariane,« ținută aici în Năsăud la 16 l. c. și, încât am observat, ai urmărit cu multă atențiune întreg decursul pertractărilor. Cred că D.-Ta, care scîi aprecia valoarea reală a pertractărilor din reuniunile învățătoresci, și care Ți-ai luat de scop a propăga cauza învățămîntului nostru popular pe calea ȋiaristiceî pedagogice, vei fi de acord cu mine, că este de interes scolastic comun ca cele pertractate în adunarea pomenită să se publice în revista D.-Tale »Scóla Română.«

Vin decî a-Ți înainta un raport, la care succesive voiî alătura, ca acluse, începînd dela cuvîntul de deschidere, tóte elaboratele pertractate.

Era o ȋi frumoasă de primăvară ȋiua de 16 l. c., în care sa ȋinut adunarea; pare că de astădată și natura era pe partea nóstră.

Membrii din depărtare mai mare erau sosiȋi în Năsăud încă de cu séră, érá cei din apropiare se vede că plecară des de diminéȋă, așa că pe la 8¹/₂ óre a. m. sála dela scóla elementară de băeȋi era plină.

Învéȋătorii, cu puȋine exceptiuni, sunt prezenȋi aprópe toȋi, publicul interesat de cauza reuniunei încă nu lipsesce.

Înainte de deschidere, luând cuvîntul președintele reuniunii Joan Jarda, descopere adunării, că Reverendisimul Domn Gregor Moisil i-a adresat o hârtie, prin care i comunică, că abȋicînd de postul de vicar, se consideră ca dispensat și de oficiul de președinte al reuniunei, hârtie, care primindu-o după statorirea și espedarea programei pentru adunarea presentă, nu sa potut menȋiona în ea, va fi ca cauza să se pertracteze separat la locul său; apoi în absenȋia președintelui, ocupând locul presidial, deschide adunarea prin vorbirea, ce se alătură separat.

Îndată după deschidere, luând cuvîntul membrul Ignat Seni din Monor, își exprimă regretele sale asupra împregiurării, că președintele reuniunii, Venerabilul Gregor Moisil, voesce a se retrage din postul de președinte al reuniunii, și propune, ca reuniunea se voteze încredere și recunoscîntă față de președintele său Gregor Moisil, apoi sub conducerea vice-președintelui să se presinte în corpore la cuartirul vicarial, pentru a-și exprima și verbal încrederea, recunoscînta,

stima, devotamentul ce păstrează pentru Reverend. D.-Sa și a-l ruga să binevoiescă a rămâne și mai departe în postul de președinte. Cu ocasiunea presentării propune Ignat Seni a i-se inmanua Reverend. Domn vicar și o adresă, pe care o și cetesce ca proiect, recomandându-o spre primire.

Adunarea, între aclamări de »să trăescă președintele!« primesce în unanimitate propunerea membrului Seni, votéază adresa cetită, otărînd, ca acésta înainte de predare să fie subscrisă de toȋi membrii.

Adresa votată să alătură separat.

După acestea a urmat pertractarea obiectelor în rînd, dupăcum aũ fost espuse în programă; eu însă în raportul present, cu abatere dela ordinea pertractărilor, voiî urmări înainte de tóte afacerea înscenată de membrul Seni relativ la președintele reuniunii.

Pe la 12¹/₂ óre, închiindu-se ședinȋa primă, conform otăririî aduse, toȋi membrii să întrunesc la cuartirul vicarial, presentându-se Reverendisimului Domn vicar.

Aci Joan Jarda, vicepreședintele reuniunii, în terminî aleși exprimă cauza presentării, rógă în numele membrilor, pe Rever. Domn vicar să binevoiescă a rămâne și mai departe în postul de președinte al reuniunii și în fine i întinde adresa suspomenită cu cuvintele: »*Cu profund respect vin, în numele învăȋătorimeî din acest ȋinut, a-Ți întinde acésta hârtie, pe care te rog se o primesci cu bunăvoinȋa părintéscă, ce Te caracteriséză și să o păstrezi ca o suvenir de la fii sufletesci, pe cari ca un tată bun, i-ai condus preste trei decenii.*«

Ca respuns, Rever. Domn vicar mulȋumesc pentru simȋtemintele exprimate. Arată, că a împlinit 50 de ani în funcȋiunea publică, că în urmarea etăȋii înaintate, slăbind în puteri, a demisionat din postul de vicar și inspector scolastic. Comunică, cumcă avînd ocasiune în decursul lungului serviciu, a se ocupa cu afacerile scolastice, cunósce greutăȋile, cu cari aũ a se lupta învăȋătorii. A iubit totdeauna scóla și, încât a putut și i-aũ ertat împregiurările, sa nisuit a ușora sarcina învăȋătorilor.

Recomandă crescerea religiósă-morală a tinerimii, provocându-se la tristele esemple din lumea mare, pe cari le consideră ca urmări a educaȋiunii lipsită de religiune. Recomandă învăȋătorilor, ca pre lângă obiectele literare, să nu uite de pomărit, industria domestică, cari pot servi drept isvóre de câștig pentru poporul nostru, și în fine îmbărbătându-i la muncă seriósă în scóla, afară de scóla și în sinul reuniunii, închiă, de-

chiarând, că până când afacerile vor ajunge érá-și în calea lor ordinară, până va urma denumirea fiitorului vicar, este învoit a mai rămâne în postul de președinte al reuniunii.

Învățătorimea răspunde prin un întreit »să trăescă!« părăsind apoi cuartirul vicarial.

Înainte de a trece la ordinea afacerilor din reuniune, se ne oprim aici pentru a face puțină critică.

Cunoscî, Domnule redactor pre vicarul Moissil? Ai fost conuncitorul lui din „**vremea aceea.**“

Sunt grele timpurile de astăzi fără îndoelă. Óre erau însă ușóre acele, când Nașcu își ascundea hrisóvele sub talpa grașdului, când scria ziua mare la casa sa din câmp (din »Runc«) cu oblónele închise și cu lumina aprinsă? Erau óre mai ușóre acele, când n'aveam nimica și când trebuia câștigat tot ce avem astăzi, sau dacă voesci — ce perdem astăzi pe rînd? Și cine era atunci în fruntea afacerilor? Vicarul Moissil cu câți-va dascalî — nu de cestia mari, de care avem astăzi, ci de cei mititei, normalisti — și câți-va oficerî, și ei cu carte puțină, dar voie multă. Acestia făceau mărgea u a sub presidiul vicarului, și apoi când venia câte un vînt aspru, reverenda vicariului era aripile cloșcei pentru indiviđi sau causă.

Și în timpul »Districtului« tot pe vicar îl aflăm în frunte, așa cât putem dice că: »Tot ce sa făcut prin dînsul s'a făcut, și fără dînsul nimica nu s'a făcut.«

Écă pentru ce aflu eú de corectă procedura învățătorilor, și adaug, că réu fac aceia, cari în timpul presinte se pórtă fără respect față de acest Venerabil bătrân, și crimă comit aceia, cari sub diferite preteste cercă tótă ocasiunea pentru a-í tîri numele prin tină.

Să continuăm acuma firul desbaterilor.

P. T.

II.

Vorbirea de deschidere alui Joan Jarda vice-președintele reuniunii învățătoresci gr. cat. „Mariana“ ținută la adunarea generală din 16 Marte 1891 în Năsăud.

Domnilor membri!

Onorată adunare generală!

Permiteți-mi înainte de tóte, ca din locul ce ocup, să Vă salut prin un »Bine a-Ți venit.«

De câte orî am avut ocasiune a lua parte la adunări de felul acesteia, tot-dea-una vrînd nevrînd mi-am pus dóuë întrebări. M'am întrebat adecă, óre cine sunt acestia, cari se întrunesc? Și care este scopul întrunirii lor? Ei sunt înv-

țătorii poporului, sunt invidiđii, cari au chemarea de a respândi cultura, lumina în sinul poporului nostru.

Toți bărbații cărturari, cari și-au luat de temă a se ocupa mai de aprópe, a studia din temelile s'ale cauza instrucțiunii și educațiunii poporului în legătură cu pozițiunea învățătorului, ca factor principal în propagarea acestei cause, — toți s'au întrunit întru a recunósce, că chemarea învățătorului este grea, este împreunată cu multe neplăceri, că se recere multă paciență, multă abnegațiune de sine, ba în anumite casuri chiar' jertfe dela individul care voesce, a-și împlini ca învățător datorința sa după recerință. Și cu tóte acestea, începînd din timpurile mai vechi până la noi, cauza instrucțiunii și educațiunii poporului și în legătură cu acesta, cauza învățătorimii a remas tot cam cea din urmă. »Pe care l'au urît ȳei, l'au făcut învățător« ȳicéu cei vechi. Învățătorii sunt măestri, dela care se pretinde, să producă opurî artificioase, însă cu unelte rele, și de multe orî fără unelte,« ȳice un scriitor pedagog de ai noștri din tîmpul mai nou.

De câte orî în adunările publice, începînd dela cele de ântâiu din parlamentul țerei, până la cele din urmă adunări sâtenesci, vine unul sau altul și în zelul seú de a provoca reforme îmbunătățitoare, se încercă a înfăoșă cauza educațiunii și instrucțiunii în legătură cu pozițiunea învățătorilor în colorile cele mai vii, el este tot-dea-una ascultat cu plăcere, ba de multe orî chiar aplaudat; dar' când vine rîndul la fapte, când urméză a se aduce jertfe mai tot-dea-una lipsesc mijlócele, mai tot-dea-una se află alte cause de urgență mai mare, scóla si învățătorul mai póte astepta, căci sunt îndelung răbdători.

Nu se póte nega, că în timpurile mai nóuă s'au făcut și óre cari îmbunătățiri, ba chiar' astăzi ne aflăm în ajunul unor reforme, dela care învățătorimea î-și astéptă îmbunătățirea stării sale. Încât i-se vor realisa speranțele, va arăta viitorul apropiat.

Să nu crédă însă nimenea, că îmbunătățirile făcute, apoi reformele nóuë, ce se astéptă, au urmat de sine.

»Ajută-te că și Dȳeu te va ajuta!« »Bate și țise va deschide, cere și țise va da!« și-a ȳis învățătorimea, avînd în vedere, că: »glasul singuraticului este glasul celui ce strigă în pustie« s'a întrunit în corporațiuni, în reuniuni învățătoresci.

Acî, în aceste reuniuni, se dá ocasiune învățătorilor înainte de tóte a se cunósce unii pre alții; progresul, ce se observă la unii cu cuno-

sciințe mai estinse, este împintinare pentru cei cu cunoscințe mai restrinse, dacă aceia sunt însuflețiți, pentru chemarea lor. Aci, în adunările acestor reuniuni, se dă ocaziune învățătorului tiner a-și înmulți cercul cunoscințelor și esperințelor sale imitând esemplele învățătorilor mai bătrâni și mai cu multă esperință; aci se dă ocaziune învățătorului a imita esemple bune, a cunosce proceduri greșite și a se feri de ele. Aci, în aceste reuniuni, se dă ocaziune învățătorimii, ca ocupându-se de cauza educațiunii și înstrucțiunii, să dea probe de capacitatea sa, să se afirme pre sine ca corporațiune de vieță dămnă de considerațiune; aci se dă ocaziune învățătorilor a se interesa și a face toți pașii admiși prin legi pentru îmbunătățirea stării lor.

Éca în câte-va cuvinte: »Cine suntem și care este scopul întrunirii noastre?»

Cei ce au înființat reuniunea »Mariana« n'au putut avé înaintea ochilor alt scop, decât acesta, și urmărind acest scop, acésta reuniune și-a continuat în ochii lumii activitatea sa mai mulți ani.

Din cauze neatârnatore de reuniune activitatea ei a fost suspendată, în urmarea căreia s'au făcut pași pentru reactivarea ei, modificându-se statutele. Pentru adunarea generală din anul trecut s'a espus un raport special despre activitatea organului competent dela suspendarea activității reuniunii până la aceea adunare; rămâne pentru acum a continua firul dela pomenita adunare încóce.

Comitetul ales în adunarea generală din Juniú a. r. a înaintat statutul votat spre aprobare. Cu scrisórea espusă în p. 2 al programei pentru adunarea presentă, s'a remis statutul pentru modificare. Comitetul reuniunii, pertractând cauza și având în vedere ordinațiunea Înaltului Ministeriú în acésta privință, a satorit modificările, cari se vor supune aprecierii unei comisii speciale, și pe basa raportului acesteia se vor pertracta apoi în plenul adunării.

Pentru ca învățătorimea coadunată să aibă și óre-care folos practic din acésta adunare, s'a espus în programa diley de astăđi, afară de modificarea statutelor, și alte obiecte de interes pentru învățământ.

În fine rog pe fie-care dintre domnií membrii, ca în interesul buneí reputațiunii a învățătorimeí, să desvólte interesul recerut față de cele pertractânde, și dorind, ca prin rezultatele muncéi nóstre din acésta adunare să fi contribuit cât de puțin la înaintarea nóstră și prin acésta să fi pus o petricică cât de mică la clădirea aceluí edificii, pe care îl numim: »Cultura poporului nostru,« am onóre a declara adunarea de deschisă.

III.

Adresa de încredere și recunoscință a reuniunii învățătorescî gr. cat. »Mariana« votată președintelui ei Gregoriu Moisil în adunarea generală din 16 Marte 1891.

Reverendisime Domnule vicar!

Cu adâncă părere de reú au aflat membrii reuniunii învățătorescî gr. cat. »Mariana« despre intențiunea Reverendisim D.-Tale de a Te retrage și din postul de președinte al acestei reuniuni.

Treídecí de ani sunt trecuți, decând ca cap bisericesc-scolastic Te affi în fruntea acestuí ținut.

Multe afaceri de interes pentru biserică și scólă și de mare însemnătate pentru acest ținut s'au rezolvat sub conducerea și prin conlucrarea Reverendisim D.-Tale în acest lung interval de timp.

Sunt fapte binecunoscute întreguluí ținut, și unde faptele vorbesc, acolo sunt de prisos vorbele; ajungă a adauge, că istoricul neparțial va trebui se reserve numelui Reverendisim. D.-Tale una dintre cele mai frumoșe pagine în istoria acestuí ținut.

Timp de preste 30 ani ai fost bun părinte al învățătorimeí, a-í certatu-o cu îndurare, a-í condusu-o pe calea binelui și a-í scutitu-o de atacurile nedrepte ale vrășmașilor ei.

Și acésta învățătorime, carea are chemarea de a sădi în inimile plăpânde ale tinerimii simțul de recunoscință, nu póte să se desbrace însa-și de acest simț, î-și împlinesce dară numai una din cele mai sânte si totodată mai plăcute datorințe, când vine cu tot devotamentul a-Ți oferi cununa recunoscinței sale; când vine a-Ți esprima deplina încredere ce are în Reverendisim. D.-Ta, în părintele său iubit.

Vine totodată acésta corporațiune învățătorescă a Te roga cu tótă umilința, ca precum s'a îndurat Atotpoternicul D.-đeú a-Ți prelungi firul vieții cum nu multor muritorí li-e dată, așa se Te îndurí și Reverendisim. D.-Ta față cu fiií sufletesci, ce Ți-a încredințat Atotputința — de învățătorimea acestuí ținut — și se remâi și mai departe în fruntea ei ca președinte al reuniunii învățătorescî.

Ni-ai fost bun părinte și stăpân; Te rugăm ca în timpul, până când bunul Dđeú í-Ți va lungi firul vieții se ne remâi și mai departe acela-și bun părinte și stăpân, conducându-ne prin părintescile sfaturi pe calea binelui și-a vîrtuții ca și în trecut.

Năsăud, 16 Marte 1891.

(Urméază subscrierea tuturor membrilor.)

Lecțiuni din geografie și istorie.

Regiunea Someșelor.

Someșul are două ramuri:

1. Someșul mic, care isvorește din munții apuseni ai Transilvaniei (Ardealului) și curge spre nordost;

2. Someșul mare, care isvorește din munții dela Rodna și curge spre sudvest. La Deș se împreună amendouă, curg spre nordvest și se varsă în Tisa. Tisa este un riū principal, care împreunându-se cu Dunărea, se varsă în Marea-Négră.

Locurile mai însemnate lângă Someșul mic sunt: Gelou (Gyalu) odinióră reședința principelui român Gelu.

Gelu.

După venirea Ungurilor în părțile acestea (980 ani) unul dintre căpitani lor, cu numele Tuhutum, a trimis pre Ogmand (Agg-Mánd) să cerceteze țera de presté munte. Ogmand raportă (dusé scire) lui Tuhutum, că țera, unde domnesce Gelu, e forțe roditóre, are multă sare și apele ei mână pulvere de aur.

Tuhutum îndată ce înțelese acestea, își ceru voie dela Árpád conducătorul Ungurilor și plecă asupra lui Gelu, domnul Românilor. Gelu, simțind venirea lui Tuhutum, eși înainte-î. Oștile se întâlniră la riul Almașului, unde se încinse o luptă înfricoșată, carea se încheiă cu spargerea óstei române. Gelu, voind a-și scăpa vieța, fuge spre Gelou; la riul Căpușului însă, ca să nu ajungă în mânilé Ungurilor, se lăsă în sabia sa și muri la anul 905, -- 800 de ani după venirea Românilor în părțile acestea.

Vedënd Români mórtea Domnului lor, de bună voie și-au ales Domn pre Tuhutum și la satul ce se chiamă Ascileu (Esküllö) au încheiat cu Ungurii legătură de frățietate și au întărit-o cu jurământ.

Cluș — (Kolosvár) cu universitate și alte institute de învățământ. *) În Cluș s'a născut regele Mateiú Corvinul.

Mateiú Corvinul.

Mateiú I. — (1458--1490) fiul lui Joan Corvin de Huniedóra, a fost om tare bătaios, însă durere! — el s'a bătut mai mult cu Români și cu Nemții, decât cu Turcii. Acasă el a frânt cerbicia Domnilor, cari pentru aceea tare l'au urgisit, dar poporul l'a iubit, și dreptatea lui a rămas de ȕicală.

*) Universitate este o scólă înaltă, unde învață advocații, medici, profesorii ocupățiunile lor. Institute de învățământ sunt deosebitele scóle, unde învață tinerimea, precum: scóle populare, gimnasii și altele.

Mateiú a pãrtinit sciințele și le-a înaintat; el a ridicat prima tipografie în Ungaria și o bibliotecă frumoasă în Buda.

Sigismund.

Sigismund — (1387—1437) se sui pre tronul Ungariei încă de tinér și a ținut domnia 50 ani, încât a încărunit în trinsa. El a fost om activ, însă nestatornic și ușuratec la minte. Deórece țerile, cari le avea, le vindea cu ridicata și totuși voia a cucerii țeri străine: — nobili țerei au ținut judecată asupra lui și prinȕindu-l l'au închis. Preste patru luni a scăpat, însă tot așa s'a purtat ca mai înainte.

Sub domnia acestui rege s'a întemplat o rescólă tristă în Ardeal, carea a fost sugrumată la Cluș. — Pre timpul lui Sigismund s'au ivit Turcii în acesta parte de lume. El a primit în țera pre óspeții Țigani, cărora le-a dat drept (privilegiu) să se pótă așeȕa pre orí ce loc liber pre timp de trei ȕile. — De pre timpul lui Sigismund se întrebuintează érba sau pravul de pușcă.

Gherla (Szamosujvár) reședința unui episcop român gr. cat. Cetatea de odinióră de aici e prefăcută în temniță grea, unde se închid cei judecați la robia pre mai mulți ani.

Lângă Someșul mare este:

Rodna — odinióră era locuită de Sași și avea la 40 de mii de locuitori. Când au venit Tatarii mai ántaiú în țera nóstră (1241), au aprins Rodna chiar în ȕiua de Pasci, ér pre locuitori i-au măcelat în mod înfiorător. Acest măcel îl mărturisesc și ástăzi ósele din jurul bisericeii celei mari.

Năsăud (Naszód) are scóle române și adecă un gimnasiu complet de 8 clase, o scólă primară de 4 clase pentru băiați și una de 3 clase pentru fetițe. Lângă un afluent al Someșului e:

Bistrița (Besztercze) — aici s'a născut poetul Andreiú Murășan.

Deș (Deés) la îmbinarea Someșelor. In apropiere e:

Ocna Deșului (Deés-Akna) cu bae de sare.

Satmariú (Szatmár-Némethi) însemnat pentru pacea făcută aici între Imperatul Josifú I și partisanii lui Rákoczy. Rákoczy voia să scótă Ungaria de sub domnirea Habsburgilor, însă óstea lui fu sdrobită. Partisanii lui Rákoczy în urma păcii au căpetat grație, de care Rákoczy nu a voit a se folosi; mai bucuros a mers în esil. *)

Regiunea Murășului.

Murășul isvorește din Munții răsăriteni ai Ardealului. Curge spre nordvest, apoi spre sudost

*) Esil e petrecerea în străinătate fără voie sau silit de împrejurări. Esilat e acela, care e alungat din patria sa

până către Deva. De aici se îndreptă spre apus și se varsă în Tisa la Seghedin.

Locurile mai însemnate lângă Murăș sunt:

Alfalu, de aici începând Murășul e plutitor. Locuitorii acestei comune fac negoț cu lemne.

Borszék, între munți, renumit pentru apa acră sau minerală (borviz) ce isvorește acolo din pământ. În Borszék este scaldătoare renumită.

Toplița-românescă. Ținutul dela isvorul Murășului până la Toplița-românescă se numește Gurghiū. Pe acolo clima e foarte rece *).

Murăș-Oșorheiū (Maros-Vásárhely) are tablă regescă (judecătorie de a II. for) și o bibliotecă renumită.

Uióra (Maros-Ujvár) cu bae de sare.

Aiud (Nagy-Enyed) are școle reformate bine cercetate.

Alba-Julia (Gyulafehérvár) reședința unui episcop latin. Odiniórá aici locuia principi Transilvaniei.

Giula și Stefan Sântul.

După Tuhutum în domnia Ardealului urmași fii și nepoții dînsului. Unul dintre acestia, cu numele Giula I, întemeia Alba-Julia, pre ruinele cetății romane: Appullum; — și puse scaunul domniei în trînsa. Giula I. primi religiunea creștină de ritul Oriental. Șarolta, o fiică alui, mări-tându-se după domnul țerei unguresci, a plîntat religiunea creștină și în curtea acestuia, ér pe fiul său Voic l'a botezat mai târziu, dându-i numele Stefan.

Ajungînd Stefan la domnie, s'a plecat în partea Papei dela Roma; care pre atunci avea mare putere. Papa s'a bucurat de acesta, a trimis lui Stefan corónă și i-a dat titlul de rege (a. 1000 d. Chr.). Stefan a lucrat acum din toate puterile spre a stîrpi păgânitatea și spre a lăși biserica apusénă. De aci s'a născut bătaie între Stefan și între Giula II, carele era oriental. Giula II. a fost învins și aruncat în închisóre, ér Ardealul a fost împreunat cu Ungaria, denumind aici Stefan voivodî.

Ómenî mai de frunte, Ungurî, Români, orî de alt sânge, dacă dovediaū vitegie în bătălii, s'aū într'alt mod, căștigaū grația regelui; căpetaū dela el cărți de scutélă. Unii ca acestia se numiaū nobili și eraū scutiți de multe sarcini publice.

Afară de aceea căpetaū și sate împreună cu locuitorii lor. Acesti locuitori deveniaū iobagii

*) Climă numim temperatura cea firéscă a aerului și tot ce urmăză de aici, precum plóe, ninsóre, frig etc.

celui cu scutela, adecă a nobilului. Astfel s'a introdus iobăgia, carea la început era ușórá apoi din ce în ce tot mai grea. Pe urmă iobagiul nu avea nimic al său, nici casă, nici moșie, totul era al domnului de pământ. În schimb el trebuia să lucre domnului câte două zile pe săptămână sau 104 zile pe an, cu palma orî cu carul și să-și mai dea și o parte din bucate, puî, miei, stupi etc. ér muierile torceaū, coseaū, spálaū, floăiaū pene etc. — Stefan, după mórte, fu numérat între sânti.

Orășcie (Szászváros) cu fabrică de gips. Apriópe de aici e »Câmpulul-pânei« (Kenyérmező) unde a bătut Paul Chinezu pre Turci.

Paul Chinezu.

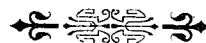
Inainte de acesta cu 400 ani, pre timpul regelui Mateiū Corvinul, a fost un fecior de mór, carele așa de tare era, încât ridica o pétră de móră cu o mână, și când i-î era sete, ducea câte o bute de apă la gură și așa își stîmpéra setea. Tênerul acesta se numia Paul Chinezu — (Kinizsi Pál). Afară de tária gigantică, Paul Chinezu avea minte ageră și era atât de curăgios, încât regele Mateiū îl puse ban în Timișóra.

S'a întemplat, că Turcii la anul 1479 aū venit în Ardeal cu óste numérsă, ucidînd, arđînd și prădând tot ce aflaū în calea lor. Principele — Voivodul Ardealului Stefan Bathori avea óste mică, în a căreia putere nu se încredea. Decî chiemă într'ajutor pre Paul Chinezu, ér el cu óstea sa eși în Câmpul-pânei. Aici s'a întemplat lupta între Turci și Ardeleni, care a ținut două ore. Stefan Báthori era pe aci să pérdă lupta; el însuși a cădut de pre cal — rănit. Deodată se ivesce Paul Chinezu cu óstea sa și ținînd într'amendoué mânilé câte o sabie, se aruncă cu violintă asupra Turcilor. Turcii cad ca spicele, cei rēmași o iaū la fugă — Paul Chinezu — afară de acesta — a mai bătut de multe orî pre Turci.

Deva — cu preparandie de stat*). Are o cetate, care datéză de pre timpul Dacilor; acesta cetate în 1849 fu aruncată în aer și acum numai ruinele i-sé ved.

(Va urma.)

Teodor Petrisoru,
învătător.

Rectificare. La pagina 53, colóna I, rëndul 20 din sus: a se ceti »mlădiindu-și«, ér în rëndul 24 »fisionomistul.«

*) Preparandia e o școlă, în care învață învățătorii ocupătiunea lor.